ANTROJI DALIS

DRAUGAS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1988 m. gruodžio mėn. 10 d. / December 10, 1988 Nr. 241(45)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Po Aukščiausios tarybos sesijos...

Įvykiai Lietuvoje vystosi nepaprastai greitai. Padėtis radikaliai keičiasi ne tik mėnesiais, bet ir savaitėmis. Vakar dienos lūkesčiams tapus tikrove, rytojaus šviesoje jų jau negana, lyg reikėtų ko nors kito.

Labai daug pasiekta labai trumpu laiku. Prieš metus, net prieš pusmetį pats didžiausias optimistas negalėjo numatyti nė dalies pakeitimų, kurie skatina kilniausias žmonių viltis. Reikia prisiminti, kad Nepriklausomos Lietuvo vėliava buvo pirmą kartą viešai pakelta per birželio 14 dieną Lietuvos Laisvės Lygos surengtą demonstraciją birželio trėmimams minėti, ir milicija įsakė ją pašalinti. Pats Brazauskas neseniai prisipažino, kad, eidamas į tribūną per birželio 24 dienos susibūrimą, jis pareiškė nekalbėsiąs, kol šios vėliavos plevėsuoja. Dabar trispalvė ne tik tautos, bet ir valstybės vėliava, Nepriklausomos Lietuvos himnas — valstybės himnas, lietuvių kalba — oficialioji respublikos kalba. Tačiau šie svarbūs nutarimai nepaveikė labai tautos, kuri žengia toliau. Daugelis net priekaištavo, kad trispalvė turėtų tapti valstybine vėliava tik tada, kai Lietuva vėl bus nepriklausoma.

Lietuvoje vyksta lūkesčių revoliucija. Vis daug laukiama, vis daugiau tikimasi, kartais atrodo, kad pasiduodama iliuzijoms, atsisakoma realizmo, lyg užmirštama, kad Lietuvos likimą lems ne vien lietuviai. Antra vertus, tebėra ir didelis nerimas, baimė, kad visi šie gražūs lūkesčiai neišsipildys, kad sąstingio šalininkai vėl sugrįš į valdžią. Šitokios nuotaikos buvo labai gajos gegužės mėnesį, kai žmonės klausė, ar stalinistinis istoriko Jermalavičiaus straipsnis nereiškė persitvarkymų pabaigos. Kiti manė, kad milicijos susidorojimas su demonstrantais rugsėjo 28 dieną buvo tik uvertiūra platesnės apimties represijoms. Dabar vis didėja žmonių nekantrumas, noras kuo daugiau pasiekti kuo greičiau. Geriausias pavyzdys — tai pastarųjų savaičių įvykiai. Lapkričio pradžioje šalį sujaudino numatomos TSRS konstitucijos pataisos, ribojančios sąjunginių respublikų teises. Sąjūdžio seimo taryba priėmė rezoliuciją, ragindama TSRS aukščiausiąją tarybą atmesti pataisas, sukvietė Sąjūdžio seimą, kuris patvirtino šį nutarimą. Pradėta rinkti parašus protesto rezoliucijai. Buvo viliamasi surinkti milijoną parašų. Surinkta beveik dvigubai daugiau. Lietuvos aukščiausioji taryba atmetė numatomas Kremliaus pataisas, bet dėl to nelabai džiaugiamasi, nes šalies suverenumo paskelbimo reikalas tapęs vyraujančiu.

Panašus procesas liečia ir Algirdo Brazausko viešąjį vaidmenį. Kai spalio mėnesį jis tapo pirmuoju sekretoriumi, jo išrinkimą žmonės sutiko su entuziazmu. Tas entuziazmas ypač padidėjo, kai jis spontaniškai nutarė Katalikų Bažnyčiai sugrąžinti Vilniaus katedrą, rodė norą susitikti su žmonėmis, nevengė atsakyti sunkius klausimus. Žmonės, aišku, neužmiršo, kad jis vienuolika metų buvo CK sekretorius, būtent ir vadinamosios stagnacijos laikais, tad ir pritarės tiems dalykams, kurie šiandien smerkiami. Vis dėlto jie pabrėždavo, kad jo kelias į valdžią skyrėsi nuo kitų partijos pareigūnų, kad jis labiau technokratas, negu biurokratas. Tačiau po Lietuvos aukščiausios tarybos sesijos, kuri taip neaiškiai baigėsi ir ne be Brazausko pritarimo, kilo ne tik nusivylimas, bet ir pasipiktinimas Brazausko laikysena. Per spontaniška demonstraciją penktadienio, lapkričio 18 dienos, vakarą Gedimino aikštėje Sąjūdžiui net buvo siūloma nutraukti ryšius su vyriausybe. Brazauskas mėgina nuosaikiai laikytis. Kol kas nėra duomenų teigti, kad jis būtų tiesiog kritikavęs ar pasmerkęs Sąjūdžio pastangas įtikinti Aukščiausios tarybos deputatus šaukti neeilinę sesiją ankstesniems nesklandumams pašalinti.

Brazausko nelengva padėtis. Maskva neatsisako vadinamojo demokratinio centralizmo. Ką Brazauskas sakė apie Mitkiną, būtent, kad jo pozicija yra politinio biuro nomenklatūra, galioja ir jam pačiam. Žmogus, neturįs Kremliaus pasitikėjimo, negali būti ir nebus Lietuvos komparitijos pirmuoju sekretoriumi. Teigiama, jog Brazauskui buvo daromas didelis spaudimas, kad Lietuva neitų Estijos keliu ir nepaskelbtų, kad sąjunginiai įstatymai galioja Lietuvoje tik tada, kai juos patvirtina Lietuvos aukščiausioji taryba. Sesijos metu buvo kalbama, kad estai bus verčiami panaikinti savo ankstesnį nutarimą. Todėl Brazauskui galėjo būti labai apmaudu, kai užgirdo Gorbačiovo

(Nukelta į 4 psl.)

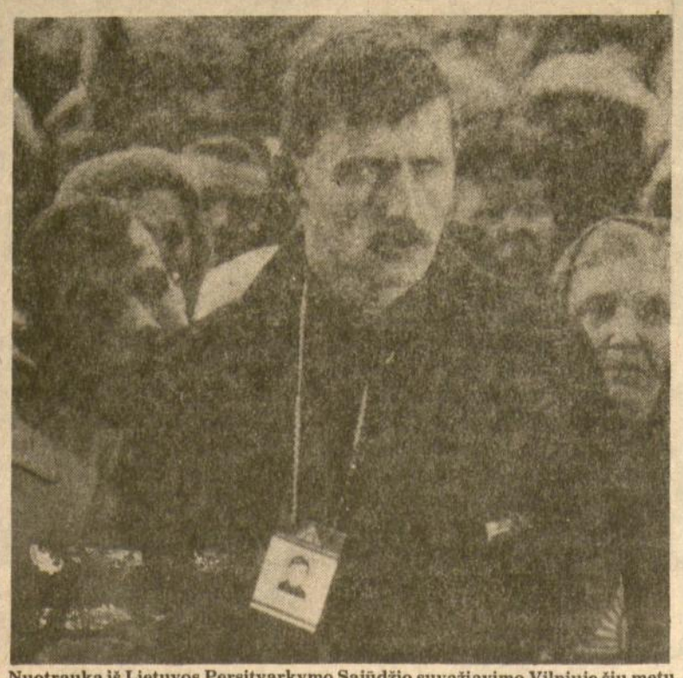

Nuotrauka iš Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio suvažiavimo Vilniuje šių metų spalio 22-23 dienomis.

Mūsų Pulgis — iš rašytojo korespondencijos

ISOLDA I. POŽELAITĖ-DAVIS

Rašytojas Pulgis Andriušis gimė 1907 m. kovo mėn. 18 d. Gaidžių kaime, Tauragnų valsčiuje, o šių metų gruodžio 19 dieną sueis aštuoniolika metų nuo jo mirties Adelaidėje, Pietų Australijoje. Pulgis buvo gabus žurnalistas, rašytojas, tiek lyrikas, kiek ir satyrikas. Jo humoristinė kūryba ne kartą praskaidrino nuotaiką ir susiraukusią kaktą. Tačiau autorius mane pavergė trim trumputėm apysakaitėm. Tie užburiantys kūrinėliai yra: „Snaudalis dirvonėlyje", „Santa Lucia" ir „Naktis parugėje". Trys miniatiūriniai šedevrai iš *Anoj pusėj ežero*. Juose autoriaus vaizduojami augalai ir gyvūnija bei meistriškai atkurta nakties garsų simfonija prie Silio ežero krantų skverbiasi į skaitytojo dūšią. Pulgio vaizduojamas mikrokosmas — jo augalėliai ir gyvulėliai yra suasmeninti, turi žmogiškų ypatybių ir ryškių bruožų. Pulgis juos stebi, žavisi jų išdaigomis ir meilinga plunksna dokumentuoja jų gyvenimą. O jie, kaip kaleidoskope, išnyra ir vėl dingsta. Kokie tai šaunūs aktoriai, cirko akrobatai ir drovios, paprasto šiokiadienio būtybės! Jie domina skaitytoją savo liliputiškomis išmonėmis ir būdingumu. Autorius taip pat puikiai atkuria šito pasaulėlio šlamėjimus, šiugždėjimus ir subtiliausius virptelėjimus. O praleidęs „naktį parugėje", skaitytojas išgyvena kosmoso koncertą, kurio milžiniškas orkestras groja nuostabią žemės simfoniją.

Pulgio Andriušio žodingumas yra stebinantis. Apsilankymas bibliotekoje, botanikos skyriuje, padėjo geriau įsisąmoninti ir įvertinti jo talentą įvairių žolelių bei čiobrelių aprašyme. Prisimenu taip pat kažkada matytus dailininko Antano Žmuidzinavičiaus, gimusio Seirijuose, paveikslus „Dvi pušys" (1929 m.) ir „Pakrančių gėlės" (1931 m.). Juose gamtovaizdis ir atmosfera labai panašūs į Pulgio vaizduojamą Aukštaitijos, sėlių krašto kampelį. Man kilo mintis, kad jo kūryba dar laukia jautrios dailininko akies ir gabios rankos. Tada ji atsiskleistų visu savo turtingumu, ir būtų gal kiek prieinamesnė jaunesniajai išeivijos kartai ir „sumiesčionėjusiam" jaunimui.

Nežinau, ar Pulgio kūryba yra plačiau žinoma Lietuvoje. Būtų gaila, jei ji tik visokiuose specfonduose tūnotų ir tebūtų prieinama patikėtiniams. A. Zubras tiksliai nusako Pulgio įnašą į mūsų tautos literatūrinį lobyną:

„Retas kas suabejotų, kad Pulgis Andriušis išeivijoje buvo pats lietuviškiausias ir originaliausias rašytojas. Ir apskritai visoje mūsų literatūroje jo vieta neginčijamai ryški ir reikšminga".

Reikia tikėtis, kad Pulgio Andriušio kūriniai bus išleisti Lietuvoje.

Kitas skubus uždavinys, kuris irgi laukia teigiamo sprendimo, tai autoriaus archyvo — jo rankraščių ir gausios korespondencijos sutvarkymas ir apsaugojimas. O kokia ta korespondencija įdomi! Jo bendraminčių ir bendraamžių tarpe yra nemažai pagarsėjusių rašytojų. Aišku, negalima nusigręžti nuo fakto, kad tokie užsimojimai pareikalauja lėšų. Tai tiesa! Betgi ar nenusikalsime prieš ateinančias kartas, jei nesistengsime mūsų tautos dvasinius turtus apsaunį į „užkulisius", pulgiškai šnekant, ir pažinti autoriaus akišnekant, ir pažinti autoriaus akiračius! Tad, Pulgio Andriušio šeimai sutikus, atskleidžiame jo archyvo kampelį. Laiškų ištraukas pažymėsime tik inicialais. Rašyba ir kalba netaisytos.

Pulgis Andriušis (1907-1970) Nuotrauka Gedimino Andriušio (ca 1967 m.)

IŠ KORESPONDENCIJOS VOKIETIJOJE

Vyresnysis Broli Humoryje!

Nors esu visai tikras, kad Patsai už eilutes honoraro nemoki, vis tik prisėdau parašyti laišką. Savaime aišku, kad dėl aukščiau paminėtų priežasčių jis bus trumpas. Reikalas toks, kad aš sugalvojau būdą, kaip gauti honorarą už laiškų rašymą!...

Linkėdamas visokiausios dipietiškos linksmybės, baigiu šią apynuogią gromatėlę.

V. B.

17-je dienoje spalinio mėnesio, IV-se Emigracijos Metuose.

Pagarba Aukštaičiui:

Dėkoju už sveikinimus ir linkėjimus šiems metams. Savo ruožtu linkiu Tau sėkmės ir geros nuotaikos.

Tavo girdas, kad pas mus, Biberache, dirbami kaklaraiščiai, mažiausia pusę metų pavėluotas... Ne kažin kokie buvo tie kaklaraiščiai, bet, po kaklu parišus, vis dailiau atrodė, kaip šiaudinė kuliaraiša...

K. O.

Biberach, 1948 m. sausio 9 d.

Mielas Pulgi!

...Žinai, Pulgi, jeigu Tu sutiktum mums perleisti savo feljetoną apie valdžios grįžimą į Lietuvą ir apie valsą su savom, tai parodytum didžiausią prietelystę, kokią tik gali..

Kaip sekasi „kryželį" nešti? Ar vis dar toks sunkus, kaip buvo? Rašyk.

J. V.

Memmingen, 1948.VIII.31

Mielas Pulgi

... Žurnalas turėtų būti mėnesinis, maždaug dviejų lankų. Man krito sunki pareiga bent laikinai pasiimti sukti mašiną. Žinau, kad neturiu nei reikiamo patyrimo nei vardo. Einu į darbą tik su gerais norais. Jeigu kartais pasisuktum Tuebingene, ar Reutlingene, būtinai aplankyk mane (ir čierką tam reikalui tausoju). Laiške nieko neišdėstysi...

V.T.

Tuebingen, 10.8.48

Mielas Prieteli,

... Pas mane jokių giedresnių naujienų. Pinigų reforma, kaip dratinis botagas per nuogas strėnas, kirto į DP kompaniją. Teks susitraukti, bet po kelių mėnesių juodas turgelis atgys, atsigaus priblokšta vaizba, pajudės ir mūsų gyvenimukas... Rašyk!

L.D.

Ingolstadtas — 22-II.48

Malonus Pulgi!

...Kaip D.P. barometras rodo, mums dar teks praleisti šią žiemelę vokiečių žemėje, todėl minėto darbo ruošiu ir rečitalį. Savo repertuaran esu įtraukęs ir paties veikalą „Neįleido"... Šiuo metu dirbu gabaliukais, bet vis dar nesiseka pagauti Tavo filosofą Mykolą už uodegos...

H. K.

15.7.1948

Mieliausias Pulgi,

Kur Tavo razumas? Kur Tavo galva ir visi kiti galai, kad į tokią peklą nusprendei nuvažiuoti? Man baisu ir stojasi plaukai ant galvos.

Australija? Tu mokeis geografijos... Bet ar šiaip imk, ar taip versk — vis tiek baisu...

J. P.

Luebeckas, 49 24/II

IŠ KORESPONDENCIJOS IŠ JAV

Gerbiamas

Jum yra išsiusta paketukas su maistu... Komet ta siuntineli aplaikisi, pranesk ar jus tvarkingai jum paseke... Jusu Apisakaite skirta „Darbas", tilpo N 5.

N. J.

11-23-48

Didei gerbemas tamsta jusu netiketas laiškutis pasiekė mane kuris buvo man labai idomus skaititi kad tamsta sakai kad manes nežinai ir nežinai ka aš meikstu ir ko ne m. bet vis vien rades mano adresa sumanei parasiti laiškuti tai dar prie to manes nepažindamas atiduodi toki gražu kamplementa... Taigi jeigu teip tamsta ingvertinate mano darbuote tai parašišiu kielis žodzius apei save...

M. D.

18 d. Liepos

Mielas Prieteliau,

... Tiesa, čia žmonės juokiasi labai daug, bet kitaip ir iš kitų dalykų — grubių, storais pirštais apčiuopiamų, o geriausiai — cartoon formoje grafiškai pavaizduotų. Paties apsakymėliai betgi turi pasisekimo ir amerikoniška publika Pulgį mėgsta. Tai nereiškia, kad iš to galėtum padaryti didelį biznį...

J. P.

1948.V.30

Ačiū, Mielas!

Parašei ne juokais didelę panegiriką. Reiktų į didelę puikybę pasikelti, bet nėra iš ko. Esi mokytojas Izraelyje: plaki, kaip pranašai savą tautą. O nori jai gero, kaip daugis iš mūsų. Kelias Paties sunkus, kaip ir kitų, kurie norėtų to paties...

Kun. S.Y.

1948(?)

Mielas Pulgi,

... Tavo šventė praėjo gražiai, tik publikos nedaug... Kadangi į visus „B... parengimus" žmonių nedaug tesirenka, tai ir nebuvo daugiau tikėtasi. Žinoma, jei pats būtum dalyvavęs, o ne Varno pieštas portretas, publikos, tur būt, būtų buvusi pilna salė.

R.

1952.5.7.

Didžiai gerbiamasis,

...Raštai jo yra, apie juos jau nemažai yra parašyta ir visad bus galima rašyti, bet apie žmogų jau nedaug teliko asmenų, kurie galėtų ką svaraus pasakyti. Jūs turėjote su Baliu įdomių susitikimų, jie neturėtų būti pamiršti, o Jūsų lengva plunksna duotų mums labai brangių puslapių...

V. S.

1967.VIII.30.

Mielas Pulgi,

...O būtų įdomu nors kartą metuose išgirsti Jūsų balsą ir žodį. Be to, skaitytojai mane bara, kodėl „Aidai" neįdeda Pulgio Andriušio raštų. Kaipgi dėsi, jei anas užkietėjo ir neatsiunčia, nors ir labai laukiamas... Tuo tarpu geriausi linkėjimai Jums nuo marių krašto, kur pušys ošia ir siūbuoja, kaip Palangoje.

A. V.

1962.VII.30.

Mielas Pulgencijau,

...Nežiūrint darbo sunkumo, jokio honoraro nesitikėk, bo jo niekas negauna. Esam kiaurom kišenėm amerikonai. Bet išversti ir į knygą įsprausti verta, nes „Selected Lithuanian Short Stories" yra susilaukusi geros reklamos, ir toji reklama, tinkamai panaudota (turiu galvoj recenzijas), gal pačią knygą dar plačiau paskleistų. To gi mes ir siekiam...

S. Z.

1962.VI.10

(Nukelta į 3 psl.)

Šiame numeryje:

Lūkesčių revoliucija Lietuvoje • Iš Pulgio Andriušio korespondencijos • Ekonominės pagalbos Lietuvai galimybės • Balzeko Lietuvių kultūros muziejaus lietuvių meno paroda • Dailininko Dagio skulptūrų albumas • Dagio eilėraštis • Juostų meistrė Palmira Damijonaitienė • Jurgio ir Julijos Šapkų paroda • Rytų Europos studijos Havajuose • Chicagos teatruose

Nauji verslai tėvynėje ir išeiviai

JONAS PABEDINSKAS

Pastaruoju laiku girdėti pasisakymų, kad okupuotoje Lietuvoje be politinių pasikeitimų — tautinių, kultūrinių ir religinių tautiečių aspiracijų — yra taip pat ir noras naujoje padėtyje ką nors daryti prekybinėje ir pramoninėje mūsų krašto gyvenimo srityje. Dabar ten vykstąs decentralizavimas ir privačios iniciatyvos puoselėjimas ar bent toleravimas. Nežiūrint, kad dar neaišku, kaip tas persitvarkymas ilgai tęsis, kur jis sustos ir kas iš to visko išeis, išeivių pareiga turėtų būti efektyviai reaguoti į dabartinius įvykius ten, ar tai būtų politinėje, ar religinėje, ar kultūrinėje plotmėje. Ne tik reaguoti, bet išvystyti savą pozityvią veiklą. Tai turėtų liesti ir prekybos bei pramonės sritį.

Obuoliai Vilniaus turguje — Nuotrauka Kazio Daugėlos

Iš septynioliktosios Lietuvių fotografijos parodos, vykusios Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje, nuo šių metų spalio 21 iki 29 dienos. Parodos konkurse, kurio tema buvo „Miestas", Kazys Daugėla iš Bedford, New Hampshire laimėjo III premiją.

Reikia palankių sąlygų verslams

Prileiskim, kad lietuvių vadovaujamos įmonės jau gali ar galės savo gaminius parduoti kam nori, įskaitant užsienį. Prileiskim, kad tie fabrikai gali pakeisti savo gamybos planus ir pradėti daryti užsieniui labiau pritaikytas mašinas ir produktus. Prileiskim, kad yra užtektinai tautiečių, kurie nori ir sugeba įsteigti tiek patarnavimo, tiek pramonės mažas firmas. Prileiskim, kad lietuviams toliau bus galima gauti žaliavos, mašinų ir gaminių iš kitų respublikų ir taip pat su jomis turėti prekybinius santykius.

Panašiai padėčiai esant, mūsų tautiečiams susidarytų, atrodo, kad ir ribotos galimybės tarptautinei prekybai. Nelieskim čia visokių siaurų pasipinigavimo galimybių, ar tai pavienių asmenų, ar tai žmonių grupių, kurie išnaudotų įvairiausių produktų trūkumą tėvynėje. Žvilgterėkim labai suglaustai į kelias galimybes tarptautinės prekybos srityje, kurios galėtų prisidėti prie visos lietuvių tautos medžiaginės gerovės pakėlimo. Lietuviai, veiklūs tarptautinėje prekyboje, praturtintų savo kraštą, žinoma, uždirbdami ir patys. Reikėtų tikėtis, kad šitokioje pramatytoje importo-eksporto veikloje kraštas praturtės įvežtom modernesnėm mašinom, sudarant galimybes geriems darbams, kada tie gaminiai bus parduodami į kitas respublikas ir eksportui. Arba plėsdami įvairių rūšių patarnavimų firmas per kitas respublikas (kaip draudimą, finansus, prekių pervežimą ar koncesinius verslus — „franchising") atneštų kraštui gerovę, jei centrai tos naujos veiklos būtų Lietuvoje. Būtų gerai, kad kraštas per individualias firmas už užsienyje gautus pinigus įsigytų daugiausia gerų mašinų, o ne prancūziško konjako ar kosmetikos produktų. Nebent geri kosmetikos produktai būtų mūsų krašte paruošiami ir po tinkamo įpakavimo parduodami kitose respublikose.

Kas būtų įmanoma tarptautinėje prekyboje

Ne tik Vakarų pasaulio kraštuose, bet ir besivystančiuose Pietų Amerikos ar Azijos kraštuose sovietų mašinos ir kitokie gaminiai neturi gero vardo dėl prastos kokybės, išvaizdos ir jų pataisymui dalių trūkumo. Yra išimčių, bet šiuo metu jų nedaug. Tą pačią situaciją randame ir okupuotoje Lietuvoje, kur eksportui į Vakarus tinkamų gaminių dar maža.

Jeigu pasirodytų, kad tiesioginiai gaminių siuntimai ir atsiskaitymas įmanomi be Maskvos intervencijos, atsirastų galimybių žaliavą, dalis ar užbaigtus gaminius parduoti ne tiek Vakarų kraštams, kiek besivystančioms pasaulio valstybėms, kur kokybės ir įpakavimo pareikalavimai mažesni ir kainų lygis itin svarbus. Manyčiau, kad tarptautinė prekyba būtų labiau įmanoma, bent dabar, mainais, negu už apmokėjimą doleriais, nes tie pinigai, atsiskaitant, išverčiami į dirbtinai pervertintą rublį. Per mainus tikėtumėmės, kad lietuviai įsigytų reikiamas mašinas, kurios įgalintų arba pagerintų gaminių kokybę ar įpakavimą, ar išvaizdą, arba užuot eksportavę pusiau padirbtus gaminius, imtųsi daryti geros kokybės užbaigtus produktus. Pavyzdžiui, Plungės mieste yra vienas svarbiausių dirbtinės odos fabrikų Sovietų Sąjungoje. Jis, atrodo, galėtų dabar tą odą parduoti užsienyje mainais, nes šiuo metu yra iš viso PVC trūkumas pasaulio rinkoje, ir už ją gautų mašinas, su kuriomis galėtų pradėti gaminti Vakarams tinkamus užbaigtus produktus, kaip, pvz., portfelius, atsivežę iš Šveicarijos modernias sagtis ir užraktus, kad tie gaminiai būtų tikrai patrauklūs Vakarų rinkoje. Kaip dažnai tokiais atvejais atsitinka, gali atsirasti užsienio firmų, kurios, nustačiusios kokybę ir išvaizdą, iš anksto nupirktų milijonų dolerių vertės jiems reikalingų gaminių. Kylant kokybei, išvaizdai ir įpakavimui, lietuviai galėtų mėginti veržtis į Vakarų kraštų rinkas su savo gaminiais, kurie su pasididžiavimu būtų antspauduoti „MADE IN LITHUANIA".

Fabrikai, kurie turi mašinas ir kvalifikuotus darbininkus gaminti, sakykim, artilerijos šovinių gilzes, galėtų imtis daryti aukštos kokybės virimo reikmenis su patraukliu įpakavimu. Šiuo metu Vakarų Europoje yra didelė firma, kuri ieško pirkti kelis tūkstančius per metus neužbaigtų šveicavimo aparatų. Jie tas įvežtas pagrindines dalis sumontuotų ir aparatus užbaigtų savo fabrike, jei tokių dalių gautų iš Lietuvos. Tokios ar panašios įmonės, ar dirbtuvės, kurios daro geros kokybės dalis kitoms respublikoms galbūt galėtų rasti pirkėjų panašių fabrikų tarpe Vakaruose. Viena geriausių pramonės galimybių besivystančiam kraštui, kaip Lietuvai, būtų cheminių produktų maišymas, įpakavimas ir pardavimas ne tik savo krašte, bet ir kitose respublikose. Pvz., įvežus aukštos kokybės koncentratus cheminių gaminių automašinoms taisyti, tie būtų sumaišyti su vietoje gaunamais chemikalais ir produktas įpakavus parduodamas.

Lietuviai taip pat galėtų vokiečiams, japonams ir amerikiečiams pasiūlyti, kad jei kai kurios jų firmos nori pradėti gaminti ir pasiekti visas Sovietų respublikų rinkas, geriausiai būtų dirbti su pabaltiečiais, kurie europietiškiausi, veikliausi ir savarankiškiausi. Čia galima būtų pagalvoti apie nuo muitų laisvą zoną (Free Zone) prie Klaipėdos. Beveik būtina steigti tarptautinės prekybos firmas (angliškai — „trading companies"), kurios prekiautų ne tik su užsieniu, bet ir su kitomis respublikomis.

Galima būtų pažiūrėti, ar įmanoma gauti paskolų kai kuriems projektams. Čia, žinoma, pareina nuo to, kas garantuoja atmokėjimą ir kaip atmokėjimas vystytųsi. Jei sovietų prekės neturi gero vardo pasaulyje, tai jų paskolų garantijos atvirkščiai turi gerą reputaciją. Kita galimybė būtų kreiptis į Washingtoną, kuris visokioms valstybėms duoda paskolas, ir jei dabar yra ten planų Gorbačiovui ką nors skolinti, ar ne pats laikas Amerikos valdžiai pasakyti, kad būtų gerai, jog mūsų tautiečiai tiesiogiai, be Maskvos, turėtų galimybę skolintis iš čia. Nereikėtų nei paskolų — tik Washingtono garantijų užtektų, norint gauti iš japonų pinigų.

Be prekių importo-eksporto lietuviai galėtų atkreipti dėmesį į galimybę importuoti įvairius specializuotus patarnavimus, kaip, pvz., inžineriją, draudimą, finansus, kompiuterių programas, prekių pervežimus ir panašius patarnavimus, ypač patarnavimus pagal koncesinių verslų sistemą — „franchising", pagal kurią McDonald restoranai ar Avis automobilių nuomojimas prasidėjo ir išsiplėtė.

Tokie koncesiniu būdu įsteigti verslai išplinta į prekybinių vienetų grandinę, kurios centras dažnai būna ten, iš kur tas koncesinis verslas prasidėjo. Pvz., Holiday Inn centras yra Memphis, Tennessee, o ne kokiam New Yorke ar Los Angeles, nes ten šita motelių grandinė buvo pradėta. Užtat ar ten suorganizuoti ar iš užsienio atsivežti koncesiniai verslai galėtų turėti centrus Lietuvoje visoms respublikoms, jei to būtų laiku siekiama.

Išeivių parama

Girdėti, kad yra tautiečių Lietuvoje, kurie norėtų pradėti vesti tarptautinę prekybą ar prekybą tarp tautiečių. Girdėti, kad yra grupių, įstaigų ar fabrikų, kurie norėtų pasinaudoti išeivių kai kuriomis žiniomis, kontaktais ar patarimais įvairiose pramonės ar prekybos srityse. Išeivių tarpe yra visokiausių specialistų. Kai kurie jų yra pasaulinio masto žinovai, su patirtimi ir kontaktais. Dauguma jų, susidarius sąlygoms, neatsisakytų padėti kur gali savo tautiečiams. Kiti turi idėjų kaip ir kur pradėti bei išvystyti prekybą ar pramonę su lietuviais tėvynėje.

Apie tai pagalvojus, kyla aibė klausimų. Kaip dirbti su lietuvių vedamais, bet valstybei priklausančiais fabrikais, kurie daugiausia gerovės galėtų atnešti savo kraštui? Kaip pasiekti ir sudominti tuos kompetentingus žmones, kurie nebuvo privilegijuotose partijos ar krašto pramonės pozicijose? Kaip į tokią veiklą aplamai ir į kai kuriuos planus specifiškai reaguotų Sąjūdis ar Lyga? Iš kitos pusės žiūrint, kaip praeityje yra buvę, tikriausiai ir dabar atsiras išeivių, kurie vardan lietuvybės, lietuvių ir jų krašto imsis sukelti kapitalą, kurį ims panaudoti daugiausia tik sau pasipinigauti, o Lietuvoje prisistatydami kaip tėvynės gelbėtojai. Užtat būtų gerai, kad tokių „tautiškai" nusiteikusių biznierių išeivija ir Lietuva vengtų, o remtų prekybininkus ar pramonininkus, kurie turėtų ekonomiškai rimtus projektus. Jie sugebėtų ne tik juos įkūnyti, bet tų verslų dėka praturtintų Lietuvos kraštą, ir tuo pačiu ir jų akcininkams uždirbdami.

Atrodytų, kad išeivija, šalia privačių pastangų, turėtų organizuotai imtis iniciatyvos ir pasisiūlyti savo tautiečiams kiek galint pagelbėti įvairiuosese versluose ir tarptautinėje prekyboje, nuo kurios gali daug pareiti, kiek savarankiškai mūsų žmonės galės veikti Lietuvos krašto ūkyje. Patys lietuviai tradiciškai per daug nesidomėjo tuo mūsų gyvenimo aspektu, ir būtų gaila, kad galimos dabar ir netolimoje ateityje politiškai-ekonominės sąlygos nebūtų išnaudotos, kad lietuviai savarankiškai imtųsi pertvarkyti pramonę ar steigti verslus savo krašto naudai.

* * *

Užtat ar nebūtų dabar pats laikas išeivijai įsteigti ne pelnui, bet kraštui patarnauti Lietuvos Atkūrimo Pagalbos draugiją, tokiu ar kitokiu vardu organizaciją, kurios tikslas būtų tarpininkauti, puoselėti, propaguoti, patarti, kontaktuoti ar verbuoti, siekiant pasitarnauti lietuvių krašto ūkiui ir pavieniams tautiečiams, norintiems veikti pramonėje ar prekyboje.

Ši organizacija galėtų prasidėti ir valdytis su panašiu visuomenės užnugariu, kaip Lietuvių fondas, išskyrus tai, kad po įsikūrimo laikotarpio jai remti nebereiktų aukų ir ji išsilaikytų, imdama tam tikrą mokestį už savo patarnavimus, kad ir būdama ne pelno organizacija. Tai galėtų būti daugiau negu lietuviškas „Peace Corps", nes tokia organizacija tarpininkautų verslų steigime ar finansavimų gavime, padėtų išjudinti ekspertus, stengtųsi rasti patikimus partnerius tarp išeivių ir tautiečių Lietuvoje, rastų užsienyje kontaktus ir panašiai.

Tokia organizacija negalėtų būti akla krašto politinei padėčiai, žiūrėtų, kam jos tie patarnavimai taikomi, ir siektų remti pastangas kelti materialinę mūsų tautiečių gerovę tėvynėje.

Jonas Pabedinskas yra tarptautinės prekybos specialistas ir taip pat iš pagrindų pažįsta koncesinių verslų sistemą („franchising"). Lietuviškoje veikloje jis yra daugelio metų „Ateities" rudeninio studijinio savaitgalio Chicagoje organizatorius. Šiemetinio „Ateities" savaitgalio jo sudaryta programa buvo skirta temai „Dabartiniai įvykiai Lietuvoje ir mes".

Lietuvių meno istorijon žvilgterėjus

ALGIMANTAS KEZYS

Balzeko Lietuvių kultūros muziejaus meno skyriaus kuratorius Valentinas Ramonis ėmėsi iniciatyvos suorganizuoti tematinę parodą, žvelgiančią į Lietuvos meno praeitį. Paroda vyko nuo 1988 m. spalio 14 iki lapkričio 31 dienos. Neturėdamas savo dispozicijoje pavyzdžių iš gilesnės lietuvių meno senovės, šioje parodoje kuratorius pasirinko į ją pažvelgti, sakykime, iš tolo ir grynai pro savo turimus akinius. Taip jis čia paminėjo 75 metų sukaktį nuo pirmosios Mikalojaus Konstantino Čiurlionio parodos, vykusios Vilniuje 1913 metais (surengtos Lietuvių dailės draugijos) ir 65 metus nuo pirmųjų mokslo metų pradžios 1923 metais Kauno Meno mokykloje. Šiems jubiliejams pažymėti jis rodė savo muziejaus rinkiny esančius meno kūrinius tų dailininkų, kurie turi ryšį su Kauno Meno mokykla ir kurie jo neturi.

Parodoje, žinoma nebuvo nė Čiurlionio paveikslų, nė Kauno Meno mokyklos steigimosi vaizdų bei jos steigėjų veidų. Žiūrovas buvo kviečiamas visa tai turėti omeny, kai žvelgė į dabartinius ir šiek tiek ankstesnius Kauno Meno mokyklos mokytojų ir mokinių darbus. Istorinė perspektyva parodoje buvo sukuriama, pabrėžiant *senesnius* dalyvių kūrinius. Tai dvelkia praeitim, nors ir ne taip tolima. Čia pasirodė neseniai išėjusių į „pensiją" čikagiškių dailininkų darbai — Vlado Vijeikio patriotiškai nusiteikę žirgai, piešti 1951 metais, Anthony Cooper (Skupo) peizažai, sesers Mercedes piešiniai, Petro Aleksos skulptūra. Kiti, dar „nepensininkai", irgi pasirodė ankstesniaisiais kūriniais. Čia matėme, iš kokių pradmenų išsivystė dabartiniai Eugenijaus Budrio tapybos ir emalės spalvynai, kokia buvo pirmykštė Magdalenos Birutės Stankūnienės juslė spalvai ir formai, kokiuose dirvonuose glūdėjo pasislėpusios Nijolės Banienės žemės daigų spalvos ar Vytauto Kasiulio litografijų puošmenos.

Parodoje buvo ir tikrų veteranų, siekiančių pačią „giliausią" dabartinio lietuvių meno istoriją. Tai tų, kurie buvo dar prieš Pirmąjį didįjį karą Lietuvos meno pirmtakais-kūrėjais. Išstatyti Adomo Varno ir Petro Rimšos darbų pavyzdžiai. Šiedu priklausė Lietuvių dailės draugijai, veikusiai Vilniuje nuo 1907 metų, prisidėjo prie pirmosios Čiurlionio parodos organizavimo Vilniuje 1913 metais. Adomas Varnas buvo vienas iš Kauno Meno mokyklos steigėjų. Kiti, parodoje atstovaujami su vienu ar keliais darbais, ten buvo studentai: Jokūbas Dagys, Vytautas Kasiulis, Eleonora Marčiulionienė, Bronius Murinas, Jadvyga Paukštienė, Juozas Pautienius, Tolius Plokštis, Vaclovas Ratas, Vladas Vaitiekūnas, Adolfas Valeška, Telesforas Valius, Vladas Vijeikis, Liudas Vilimas, Kazimieras Žoromskis. Likusieji parodos dalyviai su Kauno meno mokykla ryšio neturėjo.

Pagirtinas šios parodos kilnusis tikslas — rengti tematines parodas, kurios mūsuose yra retas paukštis. Neseniai Čiurlionio galerijoje matėme lietuvių religinio meno ir aktų parodą. Jos visos, įskaitant ir šią, kenčia nuo gylio ir išsamumo trūkumo. Mūsų turimi resursai bei archyvai yra dar labai jauni, tik bepradedą gyvuoti. Bet nežiūrint to, jie rodo reikiamą gyvastį ir norą atlikti savo uždavinį kompetentingai, kiek sąlygos leidžia.

Kai visai atsidarys iki šiol užtrenktos durys į savo krašto muziejus bei ten esančius rinkinius, galima būtų tikėtis, kad jubiliejinių temų parodos galės pasiskolinti eksponatus iš jų ir parodyti išsamesnę praeitį, negu buvo įmanoma šiandien čia tai padaryti. Įvykiams Lietuvoje riedant tokia kryptimi ir tokiu greičiu, kaip kad matome šiom dienom, gal visai netrukus galėsime šio muziejaus galerijose parodyti ir Čiurlionio, ir Žmuidzinavičiaus, ir kitų lietuvių meno pirmtakų ištisas kūrinių virtines.

Ši Valentino Ramonio suorganizuota paroda apsiribojo, vystant jubiliejinę tematiką tik Balzeko muziejaus rinkiniui sudovanotais paveikslais. Žinant, kad šis rinkinys yra ribotas, negalima buvo reikalauti išsamaus vaizdo apie minimas sukaktis. Reikėjo žiūrėti į šią parodą, kaip į derlingą sėklą, iš kurios gal išsivystys nunokę vaisiai kada nors vėliau.

Manau, nesuklysiu sakydamas, kad visi į parodą atsilankiusieji sveikino akylųjį ir drąsų Balzeko Lietuvių kultūros muziejaus kuratorių Valentiną Ramonį su šiuo žygiu ir linkėjo jam ir toliau judinti mūsų dailės miegančius dirvonus, kad jie pagaliau sužydėtų jiems priklausomomis spalvomis.

Magdalena Birutė Stankūnienė — Gruodžio mėnuo Lietuvoje. Aliejus ant drobės, 48" x 40", 1984

Dailininkės Magdalenos Stankūnienės darbai, kaip ir daugelio kitų dabartinių lietuvių menininkų, buvo eksponuojami Balzeko Lietuvių kultūros muziejaus Chicagoje meno skyriaus suorganizuotoje parodoje „Lietuvių meno 65 metai", kuri vyko nuo spalio 14 iki lapkričio 31 dienos.

Dagys: vidinė kančia, medis ir žmogus

PETRAS ALEKSA

DAGYS SCULPTURES. Edited and compiled by Edmund Pamataitis, Joseph Gudinskas, Irene Poskus, Vida Javaitė-Tirilis. Biographical introduction by Vida Javaitė-Tirilis and by Genovaitė Kazokas. Toronto: Devenis Cultural Fund Publication no. 9, 1985. Printed and bound in Canada by The Bryant Press Limited, Toronto, Ontario. 168 psl. + 16 psl. spalvotų iliustracijų lankas. Tiražas — 700 egzempliorių. Kaina — 35 JAV dol. Gaunama pas autorių: Dagys, 78 Chelsea Avenue, Toronto, Ontario, Canada M6P 1C2.

*

Jau viršelio priekinio aplanko juodam fone dramatiška skulptūra „Žaizda krūtinėje" susumuoja knygos turinį, o užpakaliniam — skulptoriaus Jokūbo Dagio skausminga veido išraiška paantrina šio leidinio rimtumą. Knyga išleista puikiai visais atžvilgiais, išskyrus kai kurių nuotraukų netinkamą retušavimą. Knygoje atspausdintos 176 skulptūrų nuotraukos, iš kurių 16 spalvotos.

Skulptūra žiūrovui yra daug lengviau suprantama negu tapyba ar grafika todėl, kad visi daiktai aplink mus ir mes patys esame „trijų dimensijų", ir jų apžiūrėjimui ar suvokimui nebereikia iliuzinių pastangų.

Skulptūroje idėjos sukonkretinimas ir įvykdymas dažnai yra sąlygojamas medžiagos ir naudojamos technikos. Ypač tai vaizdu Dagio skulptūrose, kur medžiaga — pavyzdžiui, medžio storis ir ilgis apsprendžia kūrinio dimensijas ir iš dalies pačią idėją.

Pats kūrybos procesas prasideda noru kurti, ieškoti, daryti, tačiau idėjos formuojasi ir gimsta iš nerimo ar skausmo, iš laimės ar meilės... Vidinės kančios varomas, Dagys griebia medį ir jį transformuoja į žmogų, parodydamas jį įvairiose jo būsenose, dažniausiai skausmingoje. Genovaitė Kazokienė, šios knygos įvade aptardama Dagio skulptūrą, rašo: „Keturios dešimtys išeivijos metų Dagio sielą žeidė ir kankino: šaknimis jis liko tėvynėje ir praradimo sopulį išreiškė per savo brolį — medį". Iš tiesų Dagio skulptūrų medžiai buvo gyvi... Ir jis tą medį kaip medžiagą naudoja visu rimtumu ir su giliu respektu: beveik visi jo darbai šiame albume yra sukurti iš medžio. Skulptorius taip pat naudojo gipsą, akmenį, marmurą, bronzą, tačiau tie mediniai darbai yra geriausi, ypač tie, kuriuose Dagys lieka savas, kitų įtakų nepaveiktas. Pvz., „Jaunuoliai" (p. 38), „Benamės šeimos" (p. 39) arba (spalvotosios) „Vieniša tyruose", „Liūdna gražuolė", „Pensininkas" (p. 141).

Dagio bareljefai, kurių apstu šioje knygoje, yra lengvesnio kalibro, paprastesni, o jų pasakojimo tematika yra daugiau iliustracinio pobūdžio.

Aplamai paėmus, lėkštosios skulptūros ar bareljefinius darbus galima įvykdyti ir grafikos būdu. Tačiau yra tokių darbų, pvz., kaip Dagio „Šeima" (pp. 40-41), kurie išsprendžiami tiktai apvaliosios (trijų dimensijų) skulptūros būdu. Tai tikras skulptūros pavyzdys! Eini aplink ją — vaizdas keičiasi, patiriami siurprizai.

Dagio tematika — mitologiniai vaizdai, šv. Rašto scenos, Lietuvos istorija, didvyriai, o jo mėgiamiausios formos — figūrinės kompozicijos, žmonės. Genovaitė Kazokienė šios knygos įvado pabaigoje rašo: „Transformuota žmogaus figūra Dagio rankose dar labiau priartėja prie lietuviško Rūpintojėlio savo vidine kančia, tuo pabrėždama išeivijos dalią svetimame pasaulyje..."

„Lietuviškoje skulptūroje Jokūbas Dagys lieka kaip išeivijos skausmo skulptorius, randantis atgarsį visų išeivių širdyse" (p. 163).

Reikia džiaugtis ir padėkoti redaktoriams ir leidėjams, kad jie, prisidėdami savo darbu ir auka, praturtino mūsų meno pasaulį.

Dailininkas Jokūbas Dagys — Nuotrauka Alex Todorovic

• **Dailininkas Dagys,** gyvenantis Toronte, Kanadoje, ateinantį penktadienį, gruodžio 16 dieną, švęs savo 83-ąjį gimtadienį. Sveikindamas *Draugą* artėjančių šv. Kalėdų proga, dailininkas rašo:

„Aš esu jau labai silpnas, judu tik kambariuose, bet dar tempiu savo gyvenimo knygą, nors jos lobiai tik špyga... Jūs ne kartą padėjote man ją tempti į viešumą. Už tai esu Jums dėkingas!"

Apie savo eilėraštį, kuris spausdinamas šiame puslapyje, dailininkas Dagys išsitaria: „Šis mano paskutinis, senokai parašytas eilėraštis gal tiks Jūsų spaudai. Aš jį dažnokai kartoju, norėdamas užmigti nakčiai".

Sveikiname dailininką Dagį su šiais metais išleistu jo skulptūrų albumu, liudijančiu, kokiais brangiais lobiais jis praturtino mūsų meno pasaulį, o taip pat ir jo gimtadienio proga, linkėdami jam sveikatos ir tolimesnių kūrybingų metų.

— Red.

Dagys — „Nepersekiok manęs" Medis, 1973

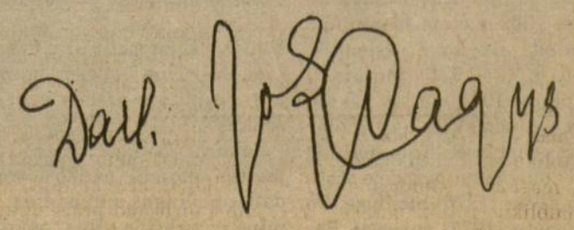

SAULEI LEIDŽIANTIS

Man būna ramu taip ir gera,
Kai leidžiasi saulė skaisčiam pakraštyje dangaus,
Lėtai slinkdama virš akiračio juostos blankios,
Tarytum norėtų prailginti vasaros dieną
Arba atsisveikint paliktą gyvybę kiekvieną,
Bet jėgos jos silpsta.
Ar toks jos likimas,
Kad ji patamsėjus vis ritas prie žemės artyn,
Tarytum lietuvė senutė, kadaise matyta,
Šventykloje kartą suklupdama maldai,
Vis linko žemyn ir pradingo apsupusioj ją minioje.

Taip saulė pradingo už pakraščio žemės tamsios,
Tarytum bedugnėn įpuolusi būtų . . .
O ten erdvėmis ji tolyn nukeliauja,
Kaip toji tarnaitė, pabaigusi darbą,
Į poilsį traukė su atpildu savo
Už jos gerdarystes šios žemės vaikams.

Gi jos paskutiniai ploni ir ilgi spinduliai,
Iškilę padangėj aukštai,
Lyg laimino visą palikusią buiti,
Kad jos nebandytų nakties piktos jėgos užguiti . . .
Jie primena tėvo ar mamos rankas iškeltas,
Kai laimin išvykstančius savo vaikus,
Kurių gal ilgai nebmatys,
O gal niekada jie atgal nebsugrįš . . .

Ramu taip ir gera, kai leidžiasi saulė ir baigias diena.
Viltis gi palieka, kad vėlei išauš mums ana,
Kad darbas pradėtas bus tęsiamas naująją dieną toliau,
Kad jis bus geriau padarytas, negu kad lig šiolei aš jį padariau,
Kad žmonės .o džiaugsis labiau,
Ir man bus pažvelgti į jį maloniau . . .

Jauku taip ir gera pabūti slaptingoj nakties ramumoje
Ir guostis, kad rytą pakilsiu gerai išmiegojęs . . .
Bet tik ar gerai?
Ar gaubs pasiilgtos ramybės sparnai?

Mūsų Pulgis

(Atkelta iš 1 psl.)

Brangus Andriuši,

... Dalyvavimas jury komisijose didelė koronė, bet kartais prisiverti dalyvauti, idant visos premijos neatitektų vienos rūšies saldybėms...

A. L.
August 10

Brangus Pulgeli,

Lyg ir nenorėčiau dar Tave sveikinti, sulaukusį „garbingo persilaužimo amžiaus", nes šiuo atveju tektų niekšingai nuvogti bent mėnesį Tavo skambios jaunystės, bet vis dėlto drįstu priminti, kad ta valanda jau artinasi. Šia ypatinga proga nelabai man sekasi atrinkti ir kiek daugiau spalvingesnių raminančių žodžių, nes ir man pačiam liūdnoka... Tavo laimė, kad esi už mane šešiom dienom jaunesnis. Vadinasi, kai atskrisi Anapieliun, aš jau ir ten būsiu Tau paruošęs sceną, nuderinęs dangaus šviesas ir surikiavęs debesėlių dekoracijas, o be to, ir užkulisy paruošęs erdvią taurę ano biblinio brangvynio, kuris tikrai už Karazijos birbilą daug smogiamesnis...

Grįždamas vėl į realistinę žemę, nuoširdžiausiai Tau dėkoju už absoliučiai išsamų manęs išgvildenimą bei viešą juodo gaivalo demaskavimą, kurį atlikai daug preciziškiau ir įtikinamiau, negu... savo veikale apie Antikristą...

Dar kartą Tau karštai senoviškai dėkoju, sveikinu Tavo prisiegėlę ir laiminu Tavo atžalyną, kuris, turbūt, jau bus ir tėvus pora pėdų praaugęs...

Pasilieku laukdamas Tavo žodelio,

A. G.
1967.I.11

* * *

Ir kiek dar tokių įdomybių yra Pulgio Andriušio archyve! Ar leisime laikui ir kandims jį sunaikinti? Lauksime teigiamo „žodelio" iš kultūrinių, literatūrinių ir visų kitų fondų!!!

Dagys — „Paklausyk!" Medis, 1981

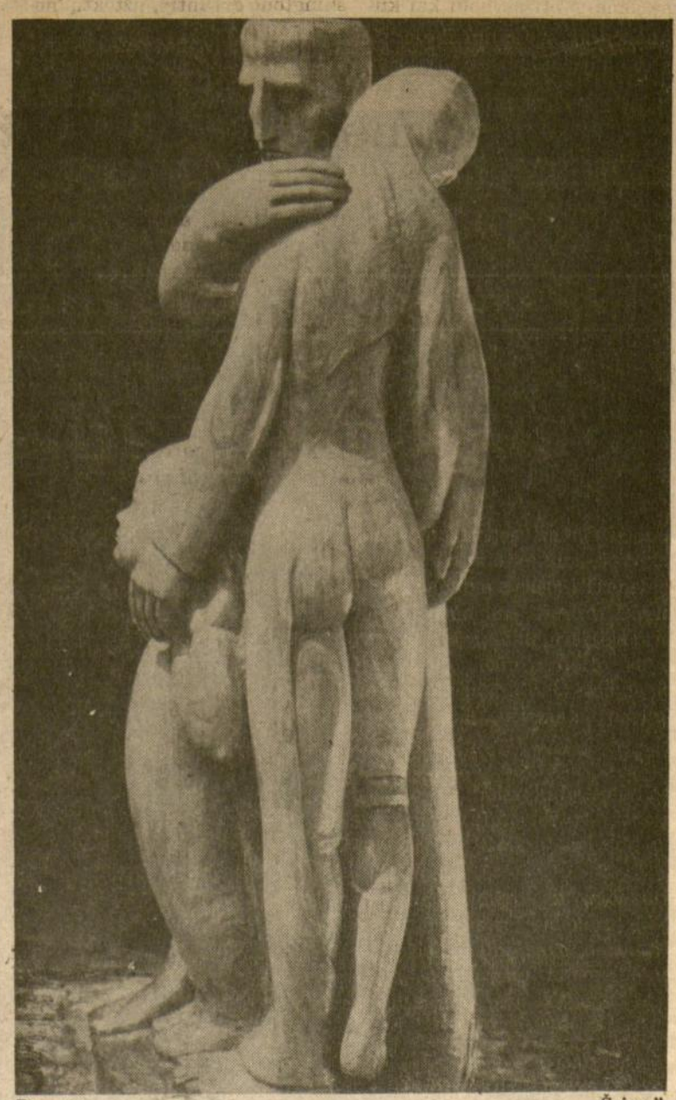

Dagys — „Šeima" Medis, 1970

Goncourt premija Erikui Orsennai

Artėjant lemtingai dienai, kada turėjo būti ta premija paskirta, literatūrinį pasaulį pažįstantieji specialistai spėliojo, kad pats verčiausias romanas esąs Eriko Orsennos *L'Exposition Coloniale* apie 1883 metais gimusią prancūzę Gabrielę, kuri, ieškodama gumos medžių, pro Londoną pasileidžia į platų pasaulį ir pasiekia Amazonę. Pakeliui, žinoma, ji išgyvena krūvą nuotykių, o grįžusi Kanuose rašo savo atsiminimus.

Spėjimas pasitvirtino — premija paskirta Orsennai, ir tai reiškia, kad to kūrinio bus parduota dabar bent 100,000 egzempliorių, nes pati premija tėra tik grašiai, viską lemia jos tradicinis vardas, pats žymiausias Prancūzijos literatūrinių premijų žvaigždyne.

Visiems atrodė, kad Orsennos romanas turėtų gauti tą premiją, bet buvo ir viena nemaža kliūtis. Paprastai Goncourt premiją laimi maždaug iš eilės šių trijų leidyklų išleisti romanai: Gallimard, Grasset ir Seuil. Kitos leidyklos, nepatenkintos įsigalėjusia tokia padėtim, tai, kaip sako, trijų sudarytai pabaisai net panieką turintį reikšti vardą yra sukūrusios: Galligrasseuil. Orsennos knygą yra išleidusi Seuil, bet jos leidinys ir pernai buvo apdovanotas Goncourtu. Spėliota, kad įtakingą slibiną sudarančios kitos dvi leidyklos bandys neleisti Seuil leidiniui laimėti. Tačiau taip neatsitiko.

B. Kazimieraitis

Tautinių juostų meistrė Chicagoje

SAULĖ JAUTOKAITĖ

Šiuo metu Chicagoje lankosi viešnia iš Lietuvos, tautinių juostų meistrė Palmira Damijonaitienė. Atvykdama į Chicagą ji atsivežė turtingą juostų kraitį (daugiau kaip šimtą). Šias juostas ji vežėsi todėl, kad galėtų jas parodyti išeivijos lietuviams.

Menininkė Palmira Damijonaitienė (g. 1933 m.) jau daugiau kaip dvidešimt metų kuria ir audžia tautines juostas ir kilimėlius. Nedaug turime tokių menininkų, kurie būtų taip pasišventę vien tik tautinio audimo menui. Šioje Atlanto pusėje šio meno atstovus turime Anastaziją ir Antaną Tamošaičius, gyvenančius Kanadoje, o Lietuvoje viena iš tokių yra Palmira Damijonaitienė. Ji vaikystėje lipdė iš molio puodus, linko į keramikos meną. Bet vėliau, išmokusi siuvinėti, pakeitė kryptį į audimą. Ir mūsų laimei, ji yra gabi, darbšti ir produktyvi šioje srityje. Menininkė neužsidarė savo studijoje, 1968 metais išėjo į viešumą su savo surengta personaline paroda Vilniuje, Dailės salone, kuria atkreipė visuomenės dėmesį. Ši paroda buvo kilnojama po Lietuvą — Kauną, Birštoną ir kitur. Vėliau ji nebetilpo savame krašte. 1969 metais menininkė su paroda išvyko į užsienį — Varšuvą, o 1970 metais į Budapestą. 1974 metais vėl suruošia parodą Vilniuje, dabar Parodų rūmuose. Tais pačiais metais dalyvauja parodoje Italijoje, o kitais (1975) Sicilijoje. Po dvejų metų (1977) suruošia parodą Paryžiuje. Siuo metu viena personalinė paroda vyksta Varšuvoje, o kita — Šveicarijoje. Reikia nepamiršti ir bendrinių parodų, su kuriomis menininkė apkeliavo daugybę valstybių, įskaitant Graikiją ir Indiją. Jos audinių kolekcijas yra įsigiję Čiurlionio, Dailės, Etnografijos muziejai, Liaudies meno fondas ir daugybė jų yra paplitę po privačias žmonių rankas.

Liaudies menininkė Palmira Damijonaitienė

Palmira Damijonaitienė savo juostų audimui naudoja tautodailei būdingus siūlus: liną, naminę ir pirktinę vilną, pakulas, pašukas, virveles. Šiuos naudojamus skirtingus siūlus mes galime pamatyti ir pajausti išaustoje juostoje — viena yra šiurkštesnė, kita — švelnesnė. Jos siūlų pagrindinės spalvos yra žalia, raudona, violetinė. Juostos yra švelnios, ataustos pastelinėmis spalvomis. Bet autorė nevengia nė kontrastingų, ryškių spalvų derinimo.

Palmira Damijonaitienė audžia įvairius raštus — geometrinius, augalinius ir gyvulinius. Geometriniai raštai vaizduoja žirgelius, saulės ir mėnulio ženklus. Gerai įsižiūrėję, juose atrasime Gedimino stulpus, šaulių kryžių ir trispalvę. Augaliniai raštai — eglutės, dobiliukai, kačpėdėlės, lelijos, o gyvuliniai raštai — įvairūs paukščiukai.

Reikia nepamiršti skirtingų audimo būdų, kuriuos audėja naudoja. Ji yra išbandžiusi vijimą, nėrimą pirštais, sukimą, mezgimą, pynimą, nėrimą vąšeliu. Kai menininkė pradėjo austi juostas pagal etnografines sritis, reikėjo naudoti joms būdingą audimą. Dzūkiškas juostas audė kaišytines, aukštaitiškas — pintas, žemaitiškas — austas beraštes, suvalkietiškas — daugiaraštes. „Bet, kad vis nesikartotų", — kaip ji pati sako, „kartais sujungiu kelis audimo būdus. Į rinktines įdedu kaišymo elementus".

Ji audžia nuo siaurų, kelių centimetrų pločio juostelių, iki plačių — pusės metro pločio, tinkančių ir šiuolaikiniam buto interjerui papuošti. Taip pat audžia ir progines juostas. Šios juostos yra audžiamos ypatingoms progoms — jubiliatams, svečiams, draugams, su progai pritaikytu užrašu. Užrašo raidės derinasi prie juostos rašto. Ji yra išaudusi abu Didžiosios ir Mažosios Lietuvos himnus. Įsivaizduoju, kaip šios aštuonios juostos su Kudirkos žodžiais „Lietuva, tėvyne mūsų" ir Sauerveino „Lietuviais esame mes gimę" puikiai puoštų rimtos institucijos sienas.

„Juosta nuo senų senovės lydi kiekvieną lietuvį nuo gimimo iki kapo", sako Damijonaitienė. „O dzūkams juosta ypačiai yra reikšminga", tęsia ji toliau, „ją rasime kiekvienuose namuose, nes ji yra gėrio, pagarbos, meilės ir ištikimybės simbolis. Ji yra namų gerosios dvasios saugotoja. Ji yra dovana, pripažinimo, pasveikinimo, linkėjimo simbolis".

Norint įsitikinti ir įvertinti, kokį puošnų rinkinį juostų išaudė darbšti ir kūrybinga liaudies menininkė Palmira Damijonaitienė, tam pašventusi daugelį metų, jei ne visą savo gyvenimą, reikia atsilankyti į jos tautinių juostų parodą, kuri įvyks gruodžio 16-18 dienomis Jaunimo centro Čiurlionio galerijoje, Chicagoje. Tai bus neeilinė paroda, turbūt vienintelė tokio žanro šios galerijos patalpose.

Slavistai ir Rytų Europos mokslininkai Havajuose

POVILAS BALTIS

Šių metų lapkričio 18-21 dienomis Hilton Hawaiian Village viešbuty posėdžiavo apie 1200 mokslininkų, priklausančių Amerikiečių draugijai slavistikos (Rytų Europos) studijoms puoselėti (AAASS). Pripuolamai pasitaikė, kad tuo pačiu laiku čionykščiai du dienraščiai *(Honolulu Advertiser* ir *Honolulu Star-Bulletin)* populiarino vėliausius įvykius Estijoje, Latvijoje ir Lietuvoje. Pasirodė straipsnių-komentarų su antraštėmis pirmame puslapyje ir su atitinkamais Pabaltijo kraštų žemėlapiais. Nuo didžiųjų kontinentų ir apskritai nuo pasaulio gerokai izoliuoti Havajų salų gyventojai bei jųjų vietiniai akademikai turėjo progos susipažinti su nedideliu, beveik užmirštin pasmerktu Rytų Europos kampeliu.

Tos akademinės draugijos metiniame suvažiavime buvo kelios dešimtys sesijų, skirtų studijuoti bei diskutuoti Rytų Europos kultūrinės, literatūrinės ir mokslinės kūrybos pasireiškimus. *Draugo* skaitytojus gal verta painformuoti apie šioje srityje pasireiškusius lietuvius akademikus ir apie Baltų sesiją, kuri buvo suorganizuota spontaniškai sekmadienį, lapkričio 20 dieną.

Pagrindinis Baltų sesijos organizatorius buvo prof. Vytautas Vardys (iš Oklahomos universiteto). Tos sesijos tikslas buvo panagrinėti vėliausius politinius įvykius Baltijos valstybėse. Prof. Vardys sesijai pirmininkavo, o pranešimus darė teisės profesorius Juris Uibopuu (iš Salzburgo, Austrijos), teisės profesorius ir Rytų Europos Teisės instituto direktorius Andre D. Loeber (iš Kiel, Vakarų Vokietijos) ir profesorius Tomas Venclova (iš Yale universiteto). Klausytojų bei dalyvių šioje sesijoje buvo apie 60 ir klausimų buvo daugybė. Buvo, pavyzdžiui, nagrinėtas klausimas, kodėl Estija drįsta daugiau rizikuoti savo „nepriklausomybės" reikalavimais, negu Latvija ir Lietuva, ar yra asmeniškų bei tiesioginių ryšių tarp Gorbačiovo ir naujųjų Baltijos „respublikų" vadovų, ar Gorbačiovas nebando klastingai sustabdyti visų trijų „respublikų" vieningus reikalavimus sovietiniam centrui ir t.t. Žinoma, atsakymai į tokius klausimus tegali būti duodami tik galimybių ribose. Sesiją susumuodamas prof. Vardys pabrėžė, kad dabar turime tik pradžią pasikeitimų Baltijos kraštuose ir pačioje Maskvoje. Turime būti atidūs ir sekti tolimesnę pasikeitimų eigą.

Vytautas Vardys taip pat pirmininkavo sesijai, kurioje buvo svarstyta Gorbačiovo tautybių politika. Referatus skaitė prof. Teresa Pakowska-Harmstone, prof. Gregory Gleason, dr. Bohdan Nahajro. Kitoje sesijoje Tomas Venclova skaitė referatą apie Nobelio laureato poeto Josifo Brodskio poeziją. Iš lietuvių konferencijos programoje taip pat dalyvavo prof. Aleksandras Štromas ir dr. Romas Misiūnas.

• **Dr. Petro Joniko** naujojo veikalo *Lietuvių kalba ir tauta amžių būvyje* sutiktuvės ruošiamos 1989 m. vasario mėn. 5 d. Lietuvių tautiniuose namuose, Chicagoje. Popietės renginyje šį kalbos studijų veikalą aptars **dr. Antanas Klimas,** kalbotyros profesorius University of Rochester.

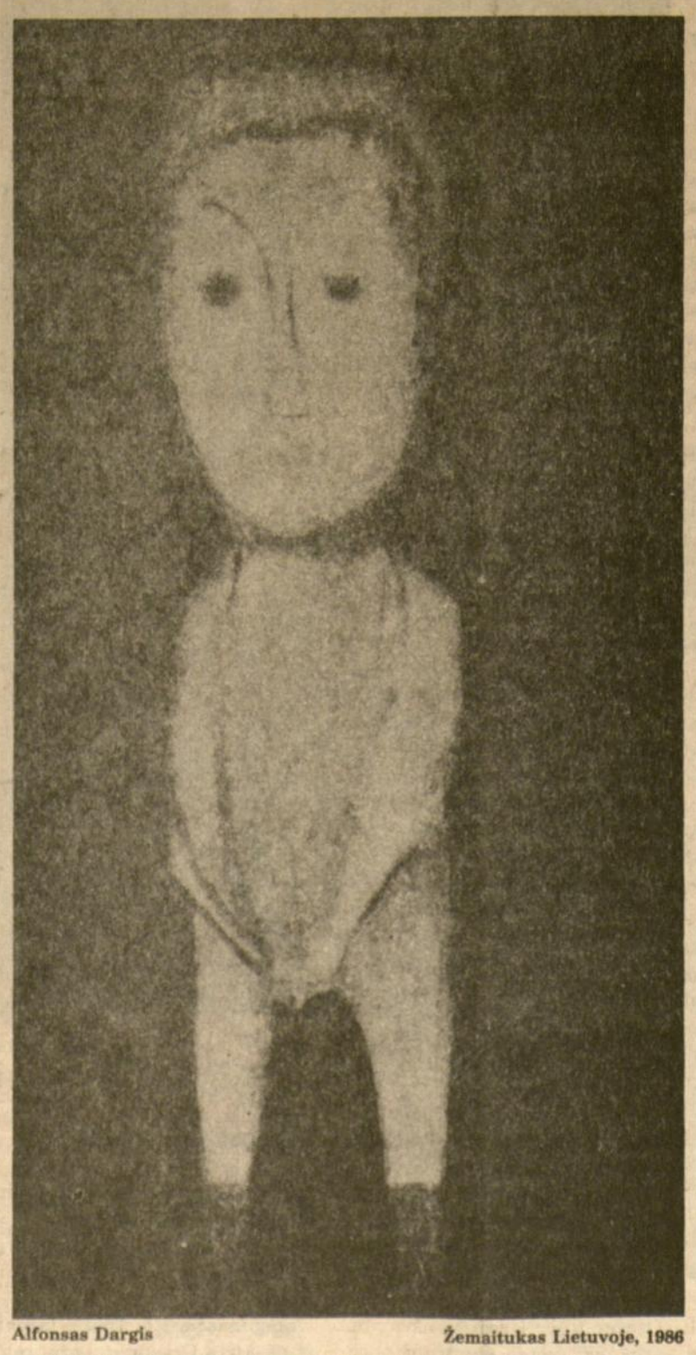

Alfonsas Dargis Žemaitukas Lietuvoje, 1986

Dailininko Alfonso Dargio iš Vakarų Vokietijos 80 metų sukaktuvinė paroda Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje, dar vyksta šį savaitgalį — gruodžio 10-11 dienomis.

Po Aukščiausios tarybos sesijos...

(Atkelta iš 1 psl.)

pastabas Indijoje, kad įvykiai Estijoje — tik persitvarkymo dalis.

Prieš pora savaičių Maskva paskelbė, kad ji kai ką ketina pakeisti savo konstitucijos projekte. Santūri Gorbačiovo reakcija yra iš dalies lauktina. Jis kaip tik ruošėsi keliauti į Angliją ir į Ameriką, tad nenorėjo, kad kokie nors vidaus kivirčai ar nesutarimai pakenktų prestižui užsienyje. Tad artimiausiu laiku didesnių pasikeitimų ir nebuvo lauktina.

Tačiau pagrindinis klausimas, būtent Lietuvos suverenumo, nei greit išsispręs, nei greit išnyks. Nuoseklumas ir dėsningumas reikalauja kuo daugiau laisvės ir nepriklausomybės. Jeigu siekiama ūkio autonomijos, jeigu skelbiama, kad Lietuvos žemės, ir vandenys, ir oras yra Lietuvos nuosavybė, tai reikia tvarkos, kuri užtikrintų, kad niekas iš šalies negalėtų primesti nenorimų sprendimų, kad sąjunginės ministerijos negalėtų įsakinėti Lietuvos gamyklų direktoriams. Įvairiuose respublikinės ūkiskaitos ir konstitucijų projektuose yra siekiama, kad viską tvarkytų vietos valdžia, išskyrus gynybos ir užsienio politikos reikalus. Bet vis daugiau žmonių mano, kad ir šis sprendimas netinkamas. Lietuvos Laisvės Lyga jau seniai reikalauja nepriklausomybės, Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio seimo taryba paskelbė moralinės nepriklausomybės pareiškimą, kuriame rašoma (cituojame): „Mes tvirtiname, kad jokia politinė situacija negali suvaržyti Lietuvos laisvos valios kaip aukščiausios jos teisės. Tik Lietuva gali priimti ir vykdyti savo įstatymus. Kol šis principas netaps teisine norma, jis turi būti kiekvieno asmeninė nuostata. Nuo šiol Lietuvoje bus gerbiami tik tie įstatymai, kurie nevaržo Lietuvos nepriklausomybės". Vargu, ar šioms mintims gali pritarti Lietuvos kompartijos vadovai. Lygiai aišku, kad Sąjūdis jų neatsisakys laisva valia. Vienybės šituo klausimu negalima tikėtis. Tai nereiškia, jog nebus galima bendradarbiauti ar siekti kompromisų, kurių reikalauja tautos labas. Bet daug kas priklausys nuo geros valios, kurios pritrūko Aukščiausios tarybos sesijoje.

K. G.

Chicagos teatruose

Socialinė drama

Vienas iš pirmaujančių teatrų Chicagoje — Court Theatre (5535 South Ellis Avenue) iki gruodžio 18 dienos stato Arthur Miller plataus socialinio epo dramą „The American Clock". Veikalas sudarytas pagal Studs Terkel knygą *Hard Times,* įjungiant savus Millerio atsiminimus ir pavaizduojant didžiosios depresijos laikotarpį, kai tada užsidarinėjo bankai, sužlugo akcijos, žmonės alpo gatvėse ir alkani ieškojo paramos šeimose ar valdžios įstaigose. Tai drama apie piliečių finansinius ir alkio sunkumus, apie jų viltis ir ryžtą pergyventi juodas dienas. Drama su gilia socialine mintimi ir plačiais žmogiškais jausmais.

Visas pastatymas sudarytas iš tokių gyvų, trumpų scenos mozaikų, kurios labai sklandžiai suderintos; vaizdai greit bėga vienas paskui kitą, įpinant muziką, dainas, šokį ir kitus įvairumus. Siekiant tikrovės, neišvengta ir vienos sugestyvios scenos, bet joje per daug toli nenueinant.

Reikia stebėtis režisieriaus Richard Russell Ramos sumanumu, įvedant gausiai veiksmo ir sklandumo. Režisieriaus patirtį rodo faktas, kad jis buvo pakviestas dirbti Šekspyro festivaly New Yorke. Ir ši drama irgi atėjusi iš Broadway teatro. Scenoje pravedamos ūkių varžytinės, mokesčių rinkėjų lankymasis, užstatų nešimas, ieškant paskolų. Viskas gyvenimiškai.

Stebina ir aktoriai savo pasiruošimu. Pavaizduojama per 50 charakterių, kuriuos vaidina 17 rinktinių Chicagos aktorių, įvesdami net daugiau kaip 25 dainas. Vaidmenų atlikimas, staigių įstojimų preciziškas įvykdymas, įsijautimas į vaidmenį rodo jų didelį sugebėjimą, pasiruošimą ir patyrimą; jie juk dalyvavę daugelyje pastatymų, kai kurie rodėsi filmuose, televizijoje.

Juoz. Pr.

Viena iš ankstyvesnių Jurgio Šapkaus skulptūrų — „Dvi kartos" (Utah alebastras).

Jurgio ir Julijos Šapkų paroda Los Angeles

PRANAS VISVYDAS

Vyro ir žmonos dailės paroda — skirtinga pobūdžiu, bet bendra meniniu profesionalumu — buvo atidaryta šių metų lapkričio 6 dieną prie Kalifornijos universiteto-Los Angeles (UCLA) esančioje Tarptautinio studentų centro galerijoje, Westwood. Galerijos patalpos su saulėta terasa išsiskiria jaukiu erdvumu, ir pati miesto vietovė kultūringa. Tad į atidarymą susirinko daug lietuvių ir kitataučių. Paroda vyko iki lapkričio 30 dienos.

Dailininkai šiuo metu gyvena pietų Kalifornijos pajūrio mieste Manhattan Beach.

Julija Šapkienė gimė ir studijavo dailę Vokietijoje. „Gamta su savo nuotaikomis teikia man įkvėpimą", — sako ji supažindinimo lakšte. Tai perdėm malonios, džiugios, ramios nuotaikos. Aliejaus drobėse regime moteris ir vaikus pakrantės mūšoje, kanjonų grožį, natiurmortus, gėles... Kompozicija skoninga. Iš paletės dvelkia švelniai minkšti tonai: dulsvos, melsvos, rožinės, violetinės spalvos. Kelios drobės, kuriose nepabūgstama tamsesnio kolorito (kaip „Natiurmorte su kėde"), labiau prirakina žiūrovą.

Jei Julijos tapybinis dovis taiko į ramų gamtos gražumo pojūtį, tai Jurgis Šapkus su naujausiais kūriniais — paveikslais ir skulptūromis pasirodo, kaip menininkas-mąstytojas. Šalia kelių ankstyvesnių skulptūrų, išstatytų terasoje, čia eksponuoti darbai (kaip pažymima kataloge ir pakvietime) yra įkvėpti 17 amžiaus lietuvių liaudies medžio raižinių ir medžio drožinių. Dailininkas sako, kad visa tai — molio (terakotos) skulptūras, akvareles ir akvareles su akriliu — atliko per šiuos metus.

Lietuvių dailėje žmogaus kūno (ypač viršutinės dalies) vaizdavimo tradicija yra viena iš gajausių. Mus kažkaip traukte traukia sielvartingo, susikaupusio, mąstančio, visokių negandų nugairinto veido bruožai. Jie yra atėję iš paprastų liaudies raižėjų sampratos. Prie šitokių veidų, aplamai prie lietuviško liaudiško išgyvenimo, bando susitelkti Jurgis Šapkus. Pavyksta ten, kur išgaunamas paprastumas (tarkime — skulptūrose). Nepavyksta, kur įvedama per daug iliustracinio elemento bei literatūriškumo.

Grakščiai nutapyta „Šv. Barbora su taure". Patraukia dėmesį dvi akvarelės (ir raudono, ir žalio atspalvio) tema „Šv. Ona skaito knygą". Sustojame ties „Pieta" ir „Mieląja močiute". Stebimės keliomis vaidilutėmis, amžinosios liepsnos sergėtojomis. Įspūdingai ir gan darniai sukomponuotas „Šv. Jurgis", galabijantis slibiną. Tai tikrai meistriško piešinio pavyzdys. Ekspozicijoje dydžiu pirmavo akvarelinis škicas „Paskutinė vakarienė", dar neišbaigtas, bet galįs ateityje tapti brandžiu, įvairias mintis sukeliančiu kūriniu. Jau ir dabar prie jo drauge su Bernardu Brazdžioniu sustota, svarstant kompozicinį vakarienės dalyvių išdėstymą.

Kataloge, sudarytame iš kelių xerox lakštų, dailininkas trumpai paaiškina kiekvieno paveikslo motyvų prasmes. Faktai, susiję su mūsų senąja kultūra ir istorija, yra naudingi kiekvienam, juo labiau kitataučiams. Informacijoje, deja, yra keli netikslumai. Būtent: apie paveikslą „Šv. Kotryna Vilniuje" rašoma, kad Vilniaus katedrą sovietų valdžia buvo pavertusi ateizmo muziejumi. Taip atsitiko su Šv. Kazimiero šventove. Taip pat paveiksle įtapytuose (jokios estetinės vertės neturinčiuose) įrašuose „krikščionybė" rašoma „krykščionybė", „Kotryna" — „Katarena". Galima abejoti ir tuo 17 amžiumi. Ar nebus tokio stiliaus medžio raižiniai liaudies menininkų sukurti tik 18 a. pabaigoje ar tikriausiai 19 a. pradžioje.

Būtų pravartu tarti išsamesnį žodį apie Jurgio Šapkaus skulptūras. Lakoniška vaizduojamo dalyko išraiška ir tuo dvasingu gracingumu jos, mano išmone, lyg ir pralenkia tapinių aptakų turiningumą. Tačiau, trumpinant šį reportažą, papildoma analizė išsidraiko ore.